

NEF'Î'NİN SİHÂM-I KAZÂ'SI İLE TÜRKÇE DİVAN'INDAKİ İKİ FARKLI ÜSLÛP ÜZERİNE BAZI TESPİTLER*

Ahmet AKGÛL**

ÖZET

17. asrın önemli şairlerinden olan Nefî'nin, *Türkçe Divan*'ındaki şiirlerde şairin ince zekâsını görmek mümkündür. Ancak nükteli bir eser olmasıyla şöhret bulan *Sihâm-ı Kazâ* adlı eserde yer alan manzumelerde Nefî'nin alışkın olduğumuz zekâsını ve edebî kudretini görmek pek mümkün değildir. Bu eserde Nefî, argo olarak nitelendirilebilecek kaba, işlenmemiş ve bol küfürlü bir dil kullanmıştır. Bu beyitlerin Nefî'nin *Divan*'ında sergilediği üst düzey zekâ ve nükte gösterilerine alışmış okuyuculara edebî bir zevk vermeyeceği hususu şüphe götürmez. Bu durumu Köprülü gibi araştırmacılar da gözlemlemişlerdir. *Sihâm-ı Kazâ*'da üzerine çalışma yapan hemen her araştırmacı bu eserdeki manzumelerin nükte ve şiiriyetlerini zekâ yerine içerdikleri argo ifadelerle, söz yığınlarına borçlu olduğunu belirtmektedir.

Bu çalışmada, Nefî'ye ait olarak bilinen *Türkçe Divan* ile *Sihâm-ı Kazâ* arasındaki üslup farklılığının/uyumsuzluğunun sebepleri üzerinde düşünülmüştür. Bu bağlamda sözü edilen iki eser, söz varlıkları ve edebî değerleri açısından mukayese edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Klâsik Türk Edebiyatı, 17. Yüzyıl, Nefî, Üslûp, Tenkit, *Sihâm-ı Kazâ*.

SOME EVALUATIONS ON TWO DIFFERENT STYLES ON NEFİ'S SİHAM-I KAZA AND TURKISH DİVAN

ABSTRACT

It is possible to see wit of Nefi, one of the most important poets of 17th century, in *Turkish Divan* poems. However it is not possible to see wit and literary strength of Nefi, which we are used to, in poems in *Siham-ı Kaza* which is famous for being humorous. In this work, Nefi used a language which can be qualified as rude, unprocessed and containing a lot of swear words. It is unquestionable that readers, who are used to high level of intelligence and wit of Nefi shows in *Divan*, won't enjoy these poems. Researchers like Köprülü examined this situation, too. Almost all researchers studying on *Siham-ı Kaza* state the fact that poems in this work owe their humour and poetry to slang statements and words instead of wit.

* Bu çalışma, 19-21 Ekim 2011 tarihleri arasında Isparta'da düzenlenen "2. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Sempozyumu (Dil ve Üslûp İncelemeleri)"nda sunulan "Nefî'nin Sihâm-ı Kazâ'sı ile Türkçe Divan'ını Üslûp Bakımından Mukayese Denemesi" başlıklı bildirinin yeniden düzenlenerek makaleye dönüştürülmüş hâlidir.

** Süleyman Demirel Ü. Türk Dili Böl. Okutmanı. E-mail: ahmetakgul@sdu.edu.tr

In this study, the reasons of difference/incompatibility of style between *Turkish Divan* and *Sihâm-ı Kaza*, which are known to belong to Nefî, have been thought. In this context, these two mentioned works have been tried to be analyzed in terms of vocabulary and literary values.

Key Words: Classical Turkish Literature, 17th Century, Style, Criticism, Sihâm-ı Kaza.

1. Giriş

17. asır klâsik Türk edebiyatı şairlerinden olan Nefî, Erzurum'un Hasankale (Pasinler) ilçesinde doğmuştur (Akkuş, 1993: 13; Naimâ Mustafa Efendi, 1968: 1282). Asıl adı Ömer'dir (Belîğ, 1999: 490; Akkuş, 1993: 13). Hayatı, ailesi ve tahsili hakkındaki bilgiler sınırlı olan şair, döneminde daha çok kaside ve hicivleriyle ön plâna çıkmış bir şahsiyet olarak bilinir.

Hayatı boyunca dört padişahın devrine şahit olan Nefî, asıl şöhretini IV. Murad devrinde kazanmıştır. Ölüm sebebini yasaklı olmasına rağmen devlet büyüklerini hicvetmesi olarak kaydeden kaynaklarda ölüm tarihi için kesin bir tarih kayıtlı değildir. Fakat daha çok 1044/1635 tarihi kabul görülür¹ (Akkuş, 1993: 13).

Nefî, bilhassa kasidelerindeki üslubu ve ele aldığı konuları ifade biçimiyle adeta bir ekol olmuştur. Nefî'nin Türkçe ve Farsça divanlarının yanı sıra bir de *Sihâm-ı Kazâ* adlı hiciv kitabı bulunmaktadır. Şairin *Türkçe Divan*'ı Metin Akkuş tarafından nüshaları karşılaştırılarak hazırlanmıştır. Bu metinde "62 kaside, 1 terki-i bend, 1 mesnevi, 9 kıt'a-i kebîre, 134 gazel, 2 kıt'a, 4 nazm, 5 rübâ'î, 16 müfred" yer almaktadır. Nefî'nin Ali Nihat Tarlan tarafından Türkçeye çevrilen *Farsça Divan*'ı ise ise "16 kaside, 1 terci'-i bend, 1 kıt'a-i kebîre, 21 gazel ve 171 rübâiden oluşmaktadır. *Farsça Divan* üzerinde Mehmet Atalay'a ait bir doktora çalışması da mevcuttur (Akkuş, 1993: 35-36).

Nefî'nin bir diğer eseri ise yergilerinin bulunduğu *Sihâm-ı Kazâ*'sıdır. Bu çalışmamızda daha çok *Sihâm-ı Kazâ* üzerinde durulacak; eser, üslup bakımından şairin *Türkçe Divan*'ıyla mukayese edilmeye çalışılacaktır.

2. Sihâm-ı Kazâ

Hiciv edebiyatımızın en meşhur eserlerinden olan *Sihâm-ı Kazâ*'nın yazma nüshaları İstanbul, Edirne, Ankara, Konya ve Londra'daki kütüphanelere yayılmış durumdadır. Eserin ayrıca kaydı olduğu hâlde bulunamayan üç yazma nüshası vardır². 1943 yılında Saffet Sıdkı (Bilmen) tarafından, "*Nefî ve Sihâm-ı Kazâ'sı*" adıyla yayımlanmıştır. Saffet Sıdkı'nın çalışması, *Sihâm-ı Kazâ*'nın bazı

¹ Nefî'nin ölüm sebebi, tarihi ve öldürülüş şekli üzerinde pek çok rivayet vardır. Bu konuda daha fazla bilgi için bkz. Mustafa Naîmâ, *Tarih*, c. III, İstanbul 1968, s. 1282; Rıza Tevfik, "Nefî'nin Feci Ölümü ve Facianın Sebepleri", *Yeni Sabah Gazetesi*, 17.06.1945 (aktaran: Yücebaş 1961: 67-71); Namık Açıkgöz, *Nefî*, İstanbul 1999, s. 16; Haluk İpekten, *Nefî Hayatı Sanatı Eserleri*, Ankara 2004, s. 62; Fatih Yıldız, "Hiciv Oklarına Çekilen Kılıç: Nefî'nin Ölümü", *Acta Turcica Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi*, Yıl III, Sayı 1/2, Ocak 2011, s.275-290, http://www.actaturcica.com/sayi5/III_1b_8.pdf (E.T. 10.04.2012); Metin Akkuş, "Ömer Nefî'nin Hayatı ve Biyografi Problemleri", Erzurum 1994, http://abs.kafkas.edu.tr/upload/6/Nef_i_M_Akkus.pdf (E.T. 10.04.2012).

² *Sihâm-ı Kazâ*'nın yazma nüshalarının bulunduğu kütüphaneler hakkında daha geniş bilgi için bkz. Metin Akkuş, *Nefî ve Sihâm-ı Kazâ*, Ankara 1998, s. 130-141.

nüshalarından alınmış seçme parçaları ihtiva etmektedir. Okuma hatalarının da bulunduğu bu çalışma, tam metin değildir. Eser üzerinde ayrıca Metin Akkuş, "*Hicvin Ankâları, Nefî ve Sihâm-ı Kazâ*" adıyla bir çalışma yapmıştır. 1998 yılında yayımlanan bu eser ise, *Sihâm-ı Kazâ*'nın yedi nüshasının karşılaştırılması yoluyla oluşturulmuş seçme manzumeleri ihtiva etmektedir. Çalışmamızda *Sihâm-ı Kazâ* üzerine yapılan değerlendirmelerde bu iki eser, temel kaynak olarak kullanılmıştır³.

2.1. *Sihâm-ı Kazâ* Üzerine Çalışma Yapan Araştırmacıların Eserin Müellifi Olarak Nefî'yi Kabullenemeyişi

Nükteli bir eser olmasıyla şöhret bulan *Sihâm-ı Kazâ* adlı eserde yer alan manzumelerde Nefî'nin alışkın olduğumuz zekâsını ve edebî kudretini görmek pek mümkün değildir. Nefî üzerine kalem oynatan araştırmacıların ortak kanaati *Türkçe Divan* ile *Sihâm-ı Kazâ*'da adeta farklı iki kişiliğin bulunduğu yönündedir. *Sihâm-ı Kazâ*'yı neşreden Saffet Sıdkı, onu "*divan şürinin ezeli ve en büyük günahı*" olarak görmekte; Köprülü, Sevük, İpekten ve Karahan gibi araştırmacılar ise *Divan*'ında oldukça kudretli ve titiz bir şair edası bulunan Nefî'den *Sihâm-ı Kazâ*'da yer alan bu edebî yönden değersiz manzumelerin çıkmış olabileceğine anlam verememektedirler.

Saffet Sıdkı, yapmış olduğu çalışmayı, "divan edebiyatının ezeli ve büyük günahının teşhiri" olarak görmektedir:

"*Divan edebiyatının ezeli ve büyük günahının teşhirini ve teşrihini kendimden daha salâhiyetli kimselere -acil kaydiyle- bırakırken, hazırlamakta olduğum 'Türk Hicvine Dair Notlar' adlı eserimin bir parçasını teşkil eden 'Sihâm-ı Kazâ' kısmını -içindeki pek de tatlı olmayan bir kadeh halinde- sunuyorum*" (Saffet Sıdkı, 1943: 23).

Metin Akkuş'a göre *Sihâm-ı Kazâ*'nın, içeriğindeki hakaret ve sövgülerden dolayı edebiliğine gölge düşmüştür:

"*Nice nüktelerin de yer aldığı eserin itham, hakaret ve sövme ile ilgili ifadelerle dolu oluşu edebi eser oluşuna gölge düşürür*" (Akkuş, 1998: 103).

M. Fuad Köprülü, *Sihâm-ı Kazâ*'nın "çoğunluğunu adi küfürlerle dolu kaba ve iğrenç manzumelerin teşkil ettiğini" söylemekte ve Nefî gibi kudretli bir şairden böyle bir eserin çıkmış olmasına anlam verememektedir:

"... *Hicviyelerine gelince, âhenk ve ihtişamı ile büyük şairin eseri olduğunu derhal hatırlatan çok az bazı parçalar istisna edilecek olursa, çoğunluğu müptezel, çirkin, anlamsız ve çok kez adi küfürlerle dolu kaba ve iğrenç manzumeler teşkil eder. O kadar ki insan, Nefî gibi büyük bir şairin bu kadar müptezel ve ilkel şeyler yazabileceğine inanmak istemez*" (Köprülü: 1941: 395).

M. Turhan Tan (Samih Fethi), Nefî'nin *Türkçe Divan*'ında ve *Sihâm-ı Kazâ*'sında farklı iki kişiliğin bulunduğu değinerek şairin *Sihâm-ı Kazâ*'daki tavrını "sarhoş ve küfürbaz bir kaldırım kabadayısına" benzetmektedir:

³ Bahsedilen bu iki çalışmada da küfür ve kaba sözler yazılmadığı için noktalarla gösterilmiş bolca boşluklar dikkati çeker. Saffet Sıdkı, *Sihâm-ı Kazâ*'nın ve eserde hicvedilen kişilerden birkaçının kısa tanıtımından (s.24-26) sonra düştüğü notta, bir kitapta bulunması katiiyen doğru olmayacak kelime veya cümleleri noktalarla gösterdiğini, asıl gayenin tarihi kıymeti olan metinleri yayınlamak olduğunu, sövme şekillerinin ne olduğunu takip etmek isteyenlerin bu çalışmada bir şey bulamayacağını ifade etmiştir (Saffet Sıdkı, 1943: 27).

“... *Nef’î*, kasidelerinde bir ahenk perisi, hicviyelerinde sarhoş ve küfürbaz bir kaldırım kabadayısıdır” (Tan: 1937).

İsmail Habib Sevük, *Sihâm-ı Kazâ*’daki müstehcen ifadeleri insanın yalnızken bile okuyamayacağını söyler. Ayrıca *Sihâm-ı Kazâ*’nın üslûbunun gerek ahenk gerek dikkat gerekse titizlik yönüyle *Türkçe Divan*’dan farklı olduğunu belirtir:

“... Onun hicviyelerini topladığı *Sihâm-ı Kazâ* ismindeki eserinin pek çok manzumelerini müstehcen küfürlerinden dolayı insan kendi kendine bile okuyamaz. Dikkate değer nokta bu hicviyelerde *Nef’î*’nin ahenk ve dili itibarıyla de *Divan*’ında olduğu gibi, fazla dikkatli ve titiz olmayışıdır” (Sevük: 1942, 152).

Halûk İpekten, *Sihâm-ı Kazâ*’da birkaç zarif latifenin dışında değerli şiir bulunmadığını ve *Sihâm-ı Kazâ*’nın mevcut nüshalarının birbirinden oldukça farklı olduğunu söylemektedir:

“... Bu zarif latifeler dışında *Sihâm-ı Kazâ*’daki şiirlerin büyükçe bir değeri yoktur. Yer yer *Nef’î*’nin erkek sesini, san’atının özelliklerini veren parçalar görülse de bunlar azdır.

... Yazma nüshaları da fazla değildir; dördü beşi geçmez. Bu nüshalar da birbirinden hayli farklıdır” (İpekten, 2004: 81).

Abdülkadir Karahan’a göre *Sihâm-ı Kazâ*’daki hicivlerin küfre varan kaba üslûpları bu manzumeleri edebî eser olarak nitelenmekten uzaklaştırır:

“... *İmâ* ve *kinâyeden* başlayarak *tahkîr*, *küfür*, *tehzil* ve her türlü sövmeye kadar genişleyen bu hicivlerin çoğundaki bu kaba edâ ve saldırı, onların edebî bir eser gibi telakkilerini engellemektedir” (Karahan, 1972: 10)

Ayrıca Âgâh Sırrı Levend’in edebiyatımızda *Sihâm-ı Kazâ*’da bulunan manzumeler tarzında kaleme alınan tüm hicviyeler hakkındaki hayret ve şaşkınlığı dikkate değerdir:

“... Hepsi de din adamı kılığını taşıyan ve ağırbaşlı olması gereken bu sarıklı cübbeli, bıyıklı sakallı, evli barklı, çoğu yüksek aşamalara ulaşmış kişilerin, bugün bir tulumbacının bile çekinmeden söyleyemeyeceği bu ‘müstehcen’ sözleri, nasıl olup da kalemlerinin ucuna getirebildiklerine şaşmamak elde değildir. Öyle kıt’alar vardır ki, dört mısra içinde bütün bir ailenin şerefi ve namusu ayaklar altına alınmıştır. Bu küfürden ana, avrat, oğul ve kızdan hiçbiri kurtulamamıştır. Üstelik küfreden küfredilenin meslek arkadaşıdır” (Levend, 1998: 151).

2.2. *Nef’î*’nin *Türkçe Divan*’ında Yer Alan Yergileriyle *Sihâm-ı Kazâ*’da Yer Alan Yergilerinin Birkaç Örnek Üzerinden Mukayesesi

Nef’î, divan şiirinin gür sesli şairlerindedir. Şairin gür sesinin yanında öne çıkan bir diğer özelliği istîgnadır. Şiirlerinde yiğitçe ifadelere; feleğe, tarihe, hem kendinden önce yaşamış olan hem çağdaşı olan şairlere meydan okuyuşu şiirlerinde göze çarpan bir başka husustur (*TDEA*, c.7, 1990: 8).

Şair, I. Ahmed’e yazdığı bir kasidesinde kendini geçmiş dönemin şöhretli Arap ve İranlı şairleriyle mukayese edip üstün tuttuktan sonra (20-24. beyitler), şairliğini ve şiirlerini kiskanınların kiskançlıktan canları ağızlarına gelse yine de can bahşeden şiirlerini inkârdan vazgeçmeyeceklerini söyler:

Komaz eş’âr-ı revân-bahşıma inkârı yine

Hâsîdin ağzına gelse hasedinden cânu (Kaside 4: 30)

Bu beyitlerde yer alan coşkun edalı ve kendine güvenen kişiyle, *Nef'î Divanı'nın* neredeyse genelinde karşılaşmak mümkündür. Şeyhülislam Muhammed Efendi'ye yazmış olduğu kasidesinde şairin yine kendine güveni ve çağdaşı olan şairleri hicvi ön plandadır:

Şâ'ir-i nâdire-gûyum ne desem hisse çıkar

Düşmen ü dosta bî-tevriye vü bî-ihâm

Verir dosta bir harf ile tevkî-i kabûl

Ederim düşmeni bir nokta ile şöhre-i âm (Kaside 50: 67-68)

I. Ahmed'e sunduğu diğer bir kasidesinde söz söylemede üstat olan insanın kıskanılmaktan çekinmeyeceğini söyleyen Nef'î, bir hünerin ancak kıskanılması ve kendisine haset edilmesi durumunda değerli olacağı kanaatindedir. Yani insanın hüneri ne kadar kıskanıyorsa o kadar değerlidir. Bir başka deyişle şair, hünerini rakipleri (diğer şairler) kıskandığında zevk almaktadır:

Üstâd olıcak sözde hasedden kaçılır mı

Zirâ hüneri reşk ü hased mu'teber eyler (Kaside 11: 47)

Şiirin hemen sonraki beytinde Nef'î, hüner ve fazilet iddiasında olanların (diğer şairlerin) sürekli kendisini kıskanıyor olmasını saadet olarak görmektedir:

Yetmez mi bu devlet ki bana reşk ide dâ'im

Bir tâ'ife kim da'vi-i fazl u hüner eyler (Kaside 11: 47)

Aynı kasidenin bir başka beytinde şairin müteşairlere (şairlik taslayanlara) meydan okumasına şahit oluruz:

Lazım gelicek ol müteşâ'irlere tab'um

Her ma'rekede n'eyledi dahi neler eyler (Kaside 11: 56)

Şeyhülislam Yahyâ'nın dolaylı olarak Nef'î'ye kâfir dediği şiirine Nef'î'nin verdiği cevap, divan şiirinde şöhretli bir hiciv örneğidir. Aşağıdaki dörtlüklerde Nef'î'ye latife yollu kâfir diyen Şeyhülislam Yahyâ'ya Nef'î tarafından yazılan cevapta Nef'î'ye yakışan zekâ menşeli bir nükte vardır:

Şeyhülislam Yahyâ'nın şiiri:

Şimdi hayli sühenverân içre

Nef'î manendi var mı bir şâir

Sözleri seb'a-i mu'allakadur

İmrü'l-Kays kendidür kâfir (Akkuş, 1998: 250)

Nef'î'nin Şeyhülislam Yahyâ'ya cevaben yazdığı şiir⁴:

Bize kâfir demiş müftî efendi

Tutalum ben ana diyem müselmân

Varıldukda yarın rûz-ı cezâya

⁴ Bu atışma *Sihâm-ı Kazâ'nın* bazı nüshalarında mevcuttur. Bu nüshaların bazılarında ise Nef'î'nin cevabının yanı sıra yazılış sebebi olan Şeyhülislam Yahyâ'nın kıt'asına da yer verilmektedir (Akkuş, 1998: 250).

İkimüz de çıkaruz anda yalan (Akkuş, 1998: 250)

Buraya kadar *Divan*'ından örneklere ve *Sihâm-ı Kazâ*'nın bazı nüshalarında bulunan bir kıtaya yer verilen Nef'î'nin değil edep dışı bir kelâm etmek (Bu yargı şairin *Divan*'ındaki tüm manzumeler için geçerlidir.), şiirde ahengi kaybetmediğine, birilerini hicvederken sarf ettiği yergi kalıplarının zekâyâ dayandığına şahit olunmaktadır. Ayrıca kendini söz söylemede üstat olarak gören Nef'î'nin, çağdaşı olan şairleri dış görünüşleriyle değil şairlikleri yönüyle hicvettiği ve onlara bu yönde meydan okuduğu görülmektedir. *Sihâm-ı Kazâ*'da ise şairin tavrı farklılaşır. Hicivlerini şairlik kudretini göstermek yahut meydan okumak gayesinin dışına çıkararak kişileri doğrudan hedef alan bir tarzda sergiler. Hatta bu hicivler genellikle hedef alınan kişinin haysiyetini kırma, şerefiyle oynama, dış görünüşüyle alay etme vb. biçimini alır (bkz. Akkuş, 1998: 119-120).

Nef'î'nin *Sihâm-ı Kazâ*'sında Fırsatî'yi yerdiği bir kasidede eleştirilen unsur Fırsatî'nin fizikî görünüşüdür:

Ana benzerdi ger sürse yüzine zerdeçâv İblis

Ana benzerdi ger cinnî olaydı kehrübâ-tal'at (Akkuş, 1998: 200)

Sihâm-ı Kazâ'da “Der-hakk-ı Mehmed Ali” başlığıyla yer alan bir kıtada ise, adı geçen şahsın “ahmak, eşek, pezevenk” gibi ağır küfürlerle maruz kaldığını görürüz. Kıtanın dikkati çekmesi gereken bir diğer özeliği de hem edebîlikten hem de Nef'î'ye has olan “çoşkun üslup”tan uzak olması ve sıradan bir kişi tarafından söylenmiş hissi uyandırıyor olmasıdır:

Görmedim sencileyin rind-i cihân-dâde gidi

Bire nâzûk bire ahmâk bire vâdîde gidi

Sen de Itrî gibi harlikde kalup ger şimdi

Tâ'ib olsan nice olurdu bire vâride gidi (Akkuş, 1998: 247)

Şair, Gürcü Mehmet Paşa'ya yazdığı bir kasidede şiirini “a köpek” redifi üzerine oturtur. Kasidenin de neredeyse tamamı ağır ithamlarla ve küfürlerle doludur. Örnek mahiyetinde verilen aşağıdaki beyitte Nef'î, şiirin muhatabını hicvederken yine haysiyet kırıcı ifadeler kullanmaktadır:

Molla sultâna zıbıkbaşı da olsa eger

Görünür bana yine câriyeden kem a köpek (Akkuş, 1998: 161)

Nef'î, *Divan*'ında da Mantıkî ve Kafzâde gibi kişileri yermekte, onların edebî kudretlerini küçümsemekte ve onları kendine muhatap kabul etmeyeceğini vurgulamaktadır. Fakat bu beyitlerde şair, *Sihâm-ı Kazâ*'daki edepsiz ifadelerle yer vermediği gibi söz sanatlarını (ve zekâsını) çok iyi kullanarak hicvin edebî hakkını da vermektedir (Akkuş, 2000: 60). Bu durum, nükteyle hicvedebilme gücüne sahip olan bir şairin neden yermek için sövmeye ihtiyaç duyduğu sorusunu akla getirir.

2.3. Nef'î Divanı ile *Sihâm-ı Kazâ*'nın Kelime Dünyalarının Farklılığı

“Kelimeler üslûbun temel malzemesidir. Her yazarın kendine has bir kelime dünyası ve sözlük zenginliği vardır” (Coşkun, 2010: 78). Oysa Nef'î'ye ait olarak bilinen *Sihâm-ı Kazâ* ile *Türkçe Divan* kelime kadrosu bakımından karşılaştırıldığında iki farklı insanla karşılaşılmaktadır. Bir insanın kelime dünyasının ona atfedilen iki eserde bu derece farklılaşması dikkat çekicidir, üzerinde ciddi üslûp çalışmaları gerektiren bir durumdur. Türe, döneme ve farklı şairlere göre bazen küçük üslûp farklılıklarının olması doğaldır. Burada ise, şair aynı, muhataplar aynı, dönem aynı, tür aynı, zevk aynı... fakat üslûp farklıdır.

Sihâm-ı Kazâ için kaynak olarak kullanılan iki neşir çalışmasında da araştırmacılar kitaplarında bulunmasını doğru bulmadıkları kelime veya cümleleri noktalarla gösterdikleri için metinlerin tamamından haberdar olunamamaktadır. Neşredilen eserlerde noktalarla gösterilen kısımlar tarafımızca *Sihâm-ı Kazâ*'nın bir yazma nüshasından kontrol edilmiş fakat bu ibareler *Türkçe Divan*'la kıyaslanmaya gerek duyulmamıştır⁵. Naşirlerin bu (kanaatimizce haklı) sansürüne rağmen metinlere giren ve *Türkçe Divan*'da bulunmayan bazı kelime ve ifadeler aşağıdaki tabloda günümüzdeki anlamlarıyla verilmiştir⁶:

Tablo: *Nef'i Divanı* Şairinin Hiç Tercih Etmediği fakat *Sihâm-ı Kazâ* Şairinin Sıkça Kullandığı Bazı Kelime ve İfadeler

İfade	Anlam	İfade	Anlam
akûr	azgın, ısırın	kaltabân	pezevenk, namussuz
apuşt	(halk dilinde) kış, art	kara yüzlü	
bâdgûn	yellenen, yelli	karsak	çakala benzer hayvan
bevâsır	basurlar, mayasıllar	kavad	arsız, namussuz
bezergân	geveze	kavvâl	geveze, çenesi düşük
bok		kenizek	küçük cariye
büzüg	anüs, makat	koca samson	bkz. samsun
câmûs	manda, su sığırı	kodoş	pezevenk, kadın satan
celeb	orospu, fâhişe	koncalos	cüce cin, gulyabani
cenâbet	guslü gerektiren hâl	köpek-siret	köpek suratlı
cereb-nâk	uyuz (kimse)	kuduz	
cîfe	pislik, leş	kullab	çengel, kanca
cilf	kaba, ayaktakımından olan	küftehôr	halt eden
çepel	kirli, pis, murdar	kümbel	halk dili. kış, arka
çingene		kütah/küteh	kısa boylu, boysuz
debeng	hasta görünümlü	küştenî	öldürülmeye layık
dişi dev		mastı	ayakları kısa köpek
dübenek	zevzek, densiz	mezcûm	cüzzamlı kimse
dümûr	yok olma, ölüm	muhîka	halk dili. sürtük
eskici		muhtâle	hileci, dalavereci (kadın)
eşek		murdar	pis

⁵ Yazma nüsha için bkz. Nef'i Ömer Efendi, *Sihâm-ı Kazâ*, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, (Arşiv Numarası: 06 Mil Yz A 5379/3, DVD Numarası: 314), Milli Kütüphane, Ankara.

⁶ Kelimelerin anlamları verilirken şu kaynaklar kullanılmıştır: Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, İstanbul 2004; Metin Akkuş, *Nef'i ve Sihâm-ı Kazâ*, Ankara 1993, s. 255-282; Saffet Sıdkı, *Nef'i ve Sihâm-ı Kazâ'sı*, İstanbul 1943, s. 70-76.

fâhişe		mücâma‘ât	cinsî münasebet
felemmâ	fahişe	mûlahham	şişman, semiz
fellah	zenci, siyah Arap	nekbet	düşkünlük, felaket
ferc	dişilerde tenasül aleti	nerre	erkeklik aleti
fürûmâye	sütü bozuk, soysuz	osur-	
gav	öküz, sığır	pâzeng	kadın satan kimse
genez	boyun eğen	pezevenk	bkz. pâzeng
gidi	deyyus, pezevenk	piyâz	
göt		puşt	eşcinsel erkeklere hizmet eden sapık erkek çocuk
gûl	hortlak	rüşvetçi	
gulampare	oğlancı	samsun	(eski Yun.) savaşta kullanılan köpek
gûl-i yabânî	gulyabani	sebb	sövüp sayma
hades	insan pisliği	sergîn	gübre, fişkı
hadım	erkekliği giderilmiş	suhre	birbiriyle alay, maskaralık
havrûz	ayak yolu, idrar kabı	şebek	uzun kuyruklu maymun
hâye	haya, yumurta	şebnek	bir çocuk oyunu
herçenk	yengeç	şetm	sövme, sövüp sayma
hinzır	domuz	taşaksız	
hırs	ayı	timsah-ı müsteski	karnı su toplamış timsah
himâr	erkek eşek	ucb	kendini beğenmişlik
hîz	ibne, puşt	vagd	ahmak, akıl yoksunu
hök	domuz	yañşak	yavşak, boşboğaz, geveze
husye	erkeklik bezi, haya	zagar	av köpeği cinsi
hünsâ	hem erkeklik hem dişilik bulunan kimse	zânî	zina eden erkek
ısklavon	sloven, slav	zartayı çek-	ölmek

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/2 Spring 2012

it			zıbık	yapay cinsel organ
kâfir-i mübhem	münafık		zındık	zındık, münafık
kahbe			zıpır	teklifsiz konuşan
kalâşet	bodurluk, kısalık		zügürt	yoksul, meteliksiz

Sihâm-ı Kazâ'dan yukarıdaki tabloya alınan 100 kelimenin çoğu, eserde hicvedilen şahısların bazen sıfatları bazen meslekleri bazen de alışkanlıkları gibi kullanılmıştır. Şair, bu kelimelerden hiçbirini *Türkçe Divan*'ında birilerini hicvederken kullanmamıştır.

Bu tabloyla Nefî'ye ait eserlerin kelime dünyaları tam olarak karşılaştırılmıştır denilemez. Bizim burada ortaya koyduğumuz çalışma, Nefî'nin iki eserinde farklı iki kimliğin bulunduğu dikkati çekmektedir. Nefî'ye ait olan *Türkçe Divan* ve *Sihâm-ı Kazâ*'nın kelime dünyaları, daha geniş ve bilimsel bir bakış açısıyla, ayrıntılı olarak gözden geçirilmelidir.

3. Sonuç

Bu çalışmanın birinci kısmında Nefî'nin hayatı ve eserlerine kısaca değinilmiş, ikinci kısmında *Türkçe Divan* ile *Sihâm-ı Kazâ* arasındaki üslûp farklılığı üzerinde durulmuştur.

İkinci kısımda önce *Sihâm-ı Kazâ* üzerine yapılmış çalışmalara yer verilmiş, araştırmacıların eser ve şair hakkındaki düşünceleri aktarılmıştır. Daha sonra *Sihâm-ı Kazâ*'da geçen fakat *Divan*'da geçmeyen 100 kelime tablo halinde gösterilmiştir. Buradaki amaç, Nefî'ye atfedilen *Sihâm-ı Kazâ* ve *Türkçe Divan*'daki kelime (dolayısıyla üslûp) farklılığını göz önüne sermektir. Bu küçük çaplı mukayesenin sonucunda görülmüştür ki Nefî'nin *Sihâm-ı Kazâ*'daki kelime dünyası başka *Türkçe Divan*'daki kelime dünyası başkadır.

“Üslûp çalışmaları sorun çözmeye yönelik olarak yapılmalıdır. Zira bir sorusu olmayan çalışmanın sonucu da olamaz” (Coşkun, 2010: 83). Bu çalışmada, “Nefî'ye ait olarak bilinen iki eserde üslûp olarak neden iki farklı insan bulunmaktadır?” sorusuna cevap aranmıştır. Bu yönüyle çalışma, bahsedilen iki eserin üslûbunu tam olarak mukayese etme iddiasında değildir; fakat belli sonuçlara varmaktadır. Buna göre:

1. “Yazardan esere/eserden yazara ulaşılabilme” gayesiyle istatistik ve matematik destekli üslûp çalışmalardan da istifade edilerek Nefî'nin üslûbu ortaya konmalıdır⁷. Kanaatimizce Nefî'ye ait olarak gösterilen iki eserdeki üslûp farkı, matematik/istatistiksel çalışma gerektirmeyecek kadar barizdir. Bu eserler, üslûpbilimciler için ya çalışılmayacak kadar sonucu belli bir çalışma konusudur ya da çok ilginç (iki üslûplu yazarlar konulu) bir çalışma alanıdır.
2. Nefî'nin tüm eserleri üzerinde -üslûbunun esasını teşkil eden *Türkçe Divan* temel alınarak- mukayeseli ve geniş çaplı bir çalışma yapılmalıdır.

⁷ İstatistik ve matematik destekli üslûp çalışmaları hakkında bkz.: J. A. Smith-C. Kelly, “Stylistic constancy and change across literary corpora: using measures of lexical richness to date works”, *Computer and Humanities*, 36 (2002): 411-430; Menderes Coşkun, “Üslûp Çalışmaları Üzerine”, *Nesrin İnşası: Düzyazıda Dil, Üslûp ve Türler (Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları V)*, Turkuaz, İstanbul 2010, s. 72-83; Efstathios Stamatas, “A Survey of Modern Authorship Attribution Methods”, *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 60(3), 538-556, 2009; David I. Holmes, “Authorship attribution”, *Computers and the Humanities*, 28, 87-106, 1994; José Nilo G. Binongo, “Who wrote the 15th book of Oz? An application of multivariate analysis to authorship attribution”, *Chance*, 16(2), 9-17, <http://www.ssc.wisc.edu/~zzeng/soc357/OZ.pdf>, (E.T. 29.04.2012).

3. *Sihâm-ı Kazâ*'nın tüm nüshaları, daha kapsamlı olarak tekrar incelenmeli, nüshaların yazıldığı hatlar paleografik bir anlayışla tenkide tabi tutulmalı, eserin sahihliği sorgulanmalıdır. Bu çerçevede yapılabilirse eserin en eski nüshasının yaşı kimyasal deneylerle tespit edilmelidir.
4. Batıda uygulanan çağdaş yöntemler de esas alınarak *Sihâm-ı Kazâ*'nın dış ve iç tenkidi yapılmalı; böylelikle "eserin kimliği" ortaya konmalıdır.

KAYNAKÇA

- AÇIKGÖZ, Namık (1999), *Nef'i*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- AKKUŞ, Metin (1998), *Nef'i ve Sihâm-ı Kazâ*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- AKKUŞ, Metin (1994), "Ömer Nef'i'nin Hayatı ve Biyografi Problemleri", Erzurum, http://abs.kafkas.edu.tr/upload/6/Nef_i_M_Akkus.pdf, (E.T. 10.04.2012).
- AKKUŞ, Metin (2000), "Eski Türk Edebiyatında Hiciv", *Osmanlı Edebiyatı Araştırmaları*, Erzurum, s. 47-67.
- CENGİZ, Halil Erdoğan (1991), "Nef'i'nin Kirli Nigari", *Tarih ve Toplum*, S. 93, C. 16, İstanbul.
- COŞKUN, Menderes (2006), Klâsik Türk Şiirinde Mürekkep İstiare, Temsilî İstiare ve Alegori, *Bilig Dergisi*, Yaz 2006, Sayı: 38, s. 51-70.
- COŞKUN, Menderes (2010), "Üslûp Çalışmaları Üzerine", *Nesrin İnşası: Düzyazıda Dil, Üslup ve Türler (Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları V)*, İstanbul: Turkuaz, s. 72-83.
- COŞKUN, Menderes (2007), *Klâsik Türk Şiirinde Edebî Tenkit (Şairin Şaire Bakışı)*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- ÇİFTÇİ, Cemil (1997), *Maktûl Şairler*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- ÇİFTÇİ, Hasan (Şubat-1998), "Klasik İslam Edebiyatında Hiciv", *Yedi İklim*, s. 46-50.
- DEMİREL, Gamze (2007), "Klâsik Türk Edebiyatında Hiciv", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, c.5, S.10, s. 131-154.
- DEVELLİOĞLU, Ferit (2004), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- DİLÇİN, Cem (1983), *Yeni Tarama Sözlüğü*, Ankara: TDK Yayınları.
- EREN, Abdullah (Temmuz-2009), "Sihâm-ı Kazâ'da Hakaret Unsuru Olarak Hayvanlar", *Acta Turcica Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi*, Yıl 1, Sayı 2/1, s. 28-44.
- İPEKTEN, Haluk (2004), *Nef'i Hayatı Sanatı Eserleri*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- İSMAİL BELİĞ (1999), *Nuhbetü'l Âsâr Li-Zeyli Zübdeti'l-Eş'âr*, (Haz.: Abdülkerim Abdülkadiroğlu), Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- KARAHAN, Abdülkadir (1972), *Nef'i Divanı'ndan Seçmeler*, İstanbul: MEB Yayınları.
- KÖPRÜLÜ, M. Fuad (1941), *Divan Edebiyatı Antolojisi*, İstanbul.
- LEVEND, Ağâh Sırrı (1984), *Divan Edebiyatı*, İstanbul: Enderun Kitabevi.
- LEVEND, Ağâh Sırrı (1998), *Türk Edebiyatı Tarihi*, I. Cilt, Ankara: TTK Yayınları.

- NAİMÂ MUSTAFA EFENDİ (1968), *Naîmâ Târîhi*, c. III, (Haz. Zuhuri Danışman), İstanbul: Zuhuri Danışman Yayınevi.
- NEF'Î (1993), *Nef'î Divanı*, (Haz. Metin Akkuş), Ankara: Akçağ Yayınları.
- NEF'Î ÖMER EFENDİ, *Sihâm-ı Kazâ* (yz.), Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, (Arşiv Numarası: 06 Mil Yz A 5379/3, DVD Numarası: 314), Milli Kütüphane, Ankara.
- ÖLÜMÜNÜN ÜÇ YÜZ ELLİNCİ YILINDA NEF'Î (1991), Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları.
- ÖZCAN, Ömer (2002), *Başlangıçtan Günümüze Türk Edebiyatında Hiciv ve Mizah*, Ankara: İnkılâp Kitabevi.
- SAFFET SIDKI (1943), *Nef'î ve Sihâm-ı Kazâ'sı*, İstanbul: Aydınlık Matbaası.
- SEVÜK, İsmail Habib (1942), *Edebiyat Bilgileri*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- ŞENÖDEYİCİ, Özer (2010), "Nef'î ve Gürcü Mehmed Paşa Mücadelesinin Tarihi ve Edebî Boyutları", *Gazi Türkiyat Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, S.6 (Bahar), s. 319-332.
- TAN, M. Turhan, *Cumhuriyet Gazetesi*, 5 Haziran 1937.
- TÖKEL, Dursun Ali (2003), "Divan Edebiyatında Eleştiri", *Hece: Eleştiri Özel Sayısı*, S.77-79, s. 14-47.
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (TDEA-1990)*, "Nef'î Ömer Efendi", İstanbul: Dergâh Yayınları, s. 6-11).
- YERGUZ, İsmail (1993), *Nef'î, Yaşamı-Sanatı-Yapıtları*, İstanbul: Engin Yayınevi.
- YILDIZ, Fatih (Ocak-2011), "Hiciv Oklarına Çekilen Kılıç: Nef'î'nin Ölümü", *Acta Turcica Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi*, Yıl: III, Sayı: 1/2, s. 275-290.
- YÜCEBAŞ, Hilmi (1961), *Hiciv Edebiyatı Antolojisi*, İstanbul: Aka Kitabevi.